

Тема № 4

Въпрос № 4

Въпрос 4

Притчата като основно средство за благовестие

Много от Своите наставления великият Учител Христос даде, когато с учениците вървеше Си през планините и долините на Палестина и през поплвките около някое езеро или река. Поучавайки с притчи, Той свърза небесната истина с всекидневното на ончаря, зидаря, земеделеца, пътешественика или домостроителя. Познати неща бяха обяснени с мисли истински и красиви, мисли за нежната Божия загриженост за нас, за дължимата Му наша изгълънена с благодарност почит^а за вниманието, което си дължим еднан на друг. Така уроците на неземна мъдрост и действена истина бяха създадени завладяващо и въздействащо.

В тази книга притчите са групирани по теми и поуците от тях са разработени и илюстрирани с примери. Книгата изобилства с ценни истини и много от читателите ще се обогатят от скритото значение на обичайните неща, с които се сблъскваме всеки ден.

Големите тиражи на няколко издания на книгата на английски и други водещи езици доказаха нейната популярност. Докаго подготвихме ръкописа, авторката стигна до убеждението средствага от продажбата на книгата да бъдат вложени за нуждите на образователното дело. Чрез съвместните усилия на автор, издател и църковни членове, една доста голяма сума бе насочена за осъществяване на християнското образование.

"И като се приближиха до Него учениците, рекоха Му: защо с притчи им говориш? А Той им отговори и рече: защото вам е дадено да узнаете тайните на царството небесно, а тям не е дадено; защото, който има, нему ще се даде и ще му се преумножи; а който няма, и това, що има, ще му се отнеме; затова им говоря с притчи, понеже те гледат, а не виждат, и слушат, а не чуват, нито разбираат; и над тях се сбъдва пророчеството на Исаия, което казва: "с уши ще чуете, и няма да разберете; с очи ще гледате, и няма да видите; защото сърцето на тия човеци е закоравяло, и с уши тежко слушат, и затворили са очите си, за да не би някога с очи да видят и с уши да чуят, и със сърце да разберат, та да се обърнат, и ги изгъра" [вж. Ис. 6:8-10]. Вашите гък очи са блажени, защото, истинна ви казвам, мнозина пророци и праведници са много желали да видят, какво ви виждате, и не видяха, и да чуят, какво ви чувате, и не чуха" (Мат. 13:10-17).

"А когато остана насаме, окръжаващите Го заедно с дванайсетте Го попитаха за притчата. И казваше им: вам е дадено да узнаете тайните на царството Божие, а на ония, външните, всичко бива в притчи; за да гледат с очи, и да не видят; за да слушат с уши, и да не разбират, понеже те се боят, да не би някога да се обърнат, и да им се простят греховете" (Марк. 4:10-12)

"А учениците Му Го попитаха и рекоха: какво значи тая притча? Той отговори: вам е дадено да знаете тайните на царството Божие, а на другите се говори с притчи, та, като гледат, да не виждат, и като слушат, да не разбират" (Лук. 8:9-10).

ПОУЧЕНИЯ С ПРИТЧИ

се боят, да не би някога да се обърнат, и да им се простят греховете" (Марк. 4:10-12)

"А учениците Му Го попитаха и рекоха: какво значи тая притча? Той отговори: вам е дадено да знаете тайните на царството Божие, а на другите се говори с притчи, та, като гледат, да не виджат и, като слушат, да не разбират" (Лук. 8:9-10).

ПОУЧЕНИЯ С ПРИТЧИ

В Христовото поучение с притчи е застъпен същият принцип, който бе и в мисията му към света. За да можем да вникнем в Божественния Му характер и живот, Христос прие нашето естество и живя сред нас. Божественото се изяви чрез човешката природа; невидимата слава - във видима човешка форма. Хората можеха да изследват непознатото чрез познатото; небесните неща се разбулваха чрез земните. Бог се прояви в образа на човек. Така бе и с учението на Исус - непознатото бе обяснено чрез познатото; Божествени истини - чрез земни неща, които народът много добре познаваше.

Писанието казва: "Всичко това Исус изказа на народа с притчи, и без притчи не им говореше; за да се изпълни реченото чрез пророка, който каза: - "Ще отворя устата си в притчи; ще изкажа скритото още от създанието на света" (Мат. 13:34-35). Чрез примери от природата духовните истини ставха ясни. Природата и житейският опит на слушателите Му бяха свързани с истините от написаното слово. Христовите притчи, водейки от естествено към духовното царство, се свързват в една истинна верига, която съюзява човек с Бога и земята с небето. Исус учеше чрез природата като говореше за съвореното от собствените Му ръце, притежавашо вложени лично от Него свойства и сили. В първоначалното си съвършенство всички създания бяха израз на Божия промисъл. В Едемския дом на Адам и Ева природата бе изпълнена със знание за Бога, изобилствайки с Божествени напътствия. Навсякъде прозираше мъдрост и сърцето я приемаше, защото се общуваше с Бога посредством творенията Му. Веднага щом святата двойка престъпи закона на Всевишния, сиянието от Божия лик се отдели от лицето на природата. Сега земята е покварена и осквернена от греха, но дори и в това състояние на запустение и проклятие, тя си остава красива. Божните поуки не са заличени; когато е разбрана правилно, природата още говори за Създателя Си."

Що времето на Христос хората бяха забравили ^{за Бога} Уроците на своя Учител. Те почти бяха престанали да разпознава Бога в творенията Му. Греховността на човешката природа бе затъмнила облика на творението и вместо да Го изявят, Божите дела се превърнаха в преграда, която Го скриваше. Хората "предпочетоха да се покланят на тварта, а не на Творецъ." По този начин "извратиха се чрез своите си мъдрувания и несмисленото им сърце се помрачи" (Римл. 1:25.21) Така в Израил човешкото поучение бе изместило Божието. Не само природата, но и жертвената служба, а и самото Писание, които бяха дадени, за да разкриват Бога - бяха толкова изопачени, че станаха средство за прикриването Му.

Христос се стремеше да премахне всичко, потулващо истината. Той бе дошъл да смъкне покривалото, хвърлено от греха върху лицето на природата, за да покаже духовното величие, което всички създадени неща трибваше да отразяват. Думите Му показаха поученията на природата, както и тези на Библията, в нова светлина и ги превърнаха в едно ново откровение. Исус откъсваше прелестния крем и го поставяше в ръцете на деца и юноши; и щом те се вглеждаха в одухотвореното Му миладеждо лице, което излъчваше сияйната светлина на Божия лик, ги учеше:

"Разгледайте полските кремове, как растат (в простота на естествена красота); не се трудят, нито предават; не казвам ви, че нито Соломон с всичката си слава не се е обличал като един от тях" (Мат. 6:28-30). След това следваше сладостното уверение и важната поука: "Но ако Бог така облича полската трева, която днес я има, а утре я хвърлят в пещ, не ще ли много повече да облича вас, малверци?"

пикара да завлеме зоричите и слъзи, дабелто както изглежда у великите цени след това разкрива че дадени образи да са вярно, че ако ги
какъв начин представяше истината, че те не можеха да намерят никакъв повод да отнесат Неговия случай в Синедриона. В притчи Той
умеряваше лицемерието, притворството и злите дела на заемащите висши длъжности, битуваше характера им така образно и върно, че ако ги
беше избличавал директно, не биха слушали думите Му и незабавно биха сложили край на проповядването Му. Но изпъзвайки се от
лшионите, Той така разясняваше истината, че се разкриваха грешките и правдивите в сърцето си хора изличаха поука от притчите Му.
Божествената мъдрост, безграничното милосърдие бяха достъпни чрез Божните създания. Бог учеше хората чрез природата и провиденията.
"Понеже от създанието на това, което е невидимо у Него, спреч вечната Му сила и божественост, се вижда ясно и разбираемо чрез творенията"
(Римл. 1:20).

В Христовото поучение с притчи има указание за онова, което е истинското "висше образование". Исус би могъл да разкрие пред хората най-
дълбоките истини на науката. Той би могъл да отпочви тайни, изискващи много векове на упорит и тежък труд и изследване, за да се проникне
в тях; би могъл да подсказе идеи в научните области и по такъв начин да се даде х рана за размисъл и подтик за откритията за кратко време. Но
не го направи. Не каза нищо, с което да задоволи лобопителството; или да удовлетвори честолюбие като отвори пред него врати за
достигане на светско величие и големеене. Във всички свои уроци Исус водеше сърцата на хората към великите мисли на Вечния разум.
Той не им нареждаше да изучават човешки теории за Бога, Сл овето и делата Му, а ги учеше да Го съзират, проявен в Неговите дела, в Словото
и провиденията Му.

Христос не се занимаваше с отвлечени теории, а с основното за развитието на характера, което увеличава човешките умствените качества за
познаване на Бога и неговата способност да върши добро. Говореше на хората за тези истини, които са свързани с умението да ръководят
живота и които ни подготвят за вечността.

Именно Христос даде насоки за възпитанието на Израил. Относно Божните заповеди и разпоредби, Той каза: "и на тях да учих прилежно
чадата си, и за тях да говориш, когато седни в дома си, когато ходиш по пътя, когато лягаш и когато ставаш. Да ги връзваш за знак на ръката
си, и да бъдат като надчелния между очите ти. И да ги написваш на вратите на къщата си и на портите си (Второз. 6:7-9).
В Своето собствено учение Исус показа как трябва да се изпълни тази заповед - как законите и принципите на Божното царство могат да бъдат
представяни така, че да се разкрие тяхната красота и възвишеност. Когато Господ подготвяше чадата на Израил за Негови специални
представители, Той им даде домове сред хълмове и долини. В домашния си бит и религиозното си служение те бяха поставени в постоянно
съприкосновение с природата и Божие слово.

Така Христос обучаваше Своите ученици край езерото, на планинския склон, по полета и горички, където те можеха да наблюдават природата,
служеше си с примери от нея, за да онагледява уроците Си. И както бяха на учени от Него, прилагаха знанията си на практика и с таиша Негови
съработници в делото Му.

Така чрез творението трябва да се доближим до Твореца. Книгата на природата е великият учебник, който трябва да използваме в тясна връзка
с Писанията, когато разказваме на другите за характера Му и водим изгубената овца обратно в Божията кошара. При изучаването на Божните
дела, Светият Дух запалва убедеността, но не съградена по пътя на логиката; и, ако разумът не е потъмнил твърде много, за да познае Бога, ако
зрението не е твърде замълено, за да Го види, слухът - твърде безчувствен, за да чуе гласа Му, то тогава се долавя едно по-дълбоко значение и
възвишените духовни истини на написаното Слово се запечатват в сърцата.

В тези извлечени направо от природата притчи, присъства една простота и чистота, които им придават най-висока стойност. Всеки има нужда
да черпи точно от този извор. Красотата на природата отклонява душата от греха и от привлекателната сила на света, като я води към чистота и
мир, към Бога.

ърде често духът на учащите се е зает с човешки теории и спекулации, погрешно наречени наука и философия. Те имат нужда да се свържат с природата. Нека научат, че християнството и природата имат един и същ Бог. Нека се научат да виждат хармонията между видимото и невидимото. Нека от всичко, което очите им виждат и ръцете им докосват, да стане урок в изграждането на характера. Така умствените сили ще укрепнат, характерът ще се развие, а целият живот ще се облагороди.

При обучението с пригичи целта на Христос бе същата, каквато бе и при определянето на съботата. Бог даде на хората паметника на Съвоята съзидателна сила, така че да могат да го разпознаят в делата на ръцете Му. Съботата ни кани да съзем в сътворените от Създателя дела. Неговото великолепие. И то е, защото желае да правим това, което Исус, свързвайки Своите скъпоценни уроци с красотата на природата. В светия ден на почивка повече от всеки друг би трябвало да изучаваме записаните за нас от Бога послания в природата. Би трябвало да изучаваме пригичите на Спасителя: там, където Той ги изрече - по полетата и горите, под открития небосвод, сред цветя и треви. Щом се приближим до лоното на природата, Христос прави присъствието Си реално и говори на сърцата ни за мира и любовта Си.

Свърза поучението Си не само с дения на почивка, но и с делничния упорит труд. Той имаше мъдрост и за този, който тегли ралото и сеете семето. В орането, сеенето и жъненето, ни учеше да виждаме Неговото благодатно дело в сърцата. Така във всеки вид ползотворен труд и във всяко оживота ще намираме едно свидетелство на Божествената истина. Тогава всекидневната ни работа не би поглъщала повече вниманието ни и не би ни карала да забравяме Бога; тя винаги ще ни напомня за нашия Създател и Спасител. Мисълта за Бога ще премине като златна нишка през всичките ни битови грижи и занимания. Величието на образа Му отново ще почива върху лика на природата. Ще научаваме нови уроци от Божествената истина и ще растем в отражението на чистотата Му. Така ще бъдем "научени от Господа"; и на много места, където ще бъдем призовани, "ще останем с Бога" (Ис. 54:13; I Кор. 7:24).

Указател за притчите Христови

1 Притча за безплодната смоковица Лук. 13:1-9, Марк 11:12-14, 20-26, 21:18-22

2 Виж също: Житие на св. Яков Низибийски

3 Притча за благоразумния слуга и за лошия слуга Лук. 24:45-51; Марк. 13:24-37; Лук. 21:36

4 Притча за благоразумния мъж, който си строи дом върху камък, и за безразсъдния, който строи върху пясък Мат 7:24-27; Лук. 6:47-49

5 Притча за старите дрехи и за новото вино в старите мехове Мат. 9:16-17; Марк. 2:21-22; Лук. 5:35-39

6 Притча за мрежата, от която изхвърлиха лошите риби Мат. 13:47-50

7 Притча за блудния син Лук. 15:11-32. Виж също Неделя на Блудния син

8 Притча за втория брат, който оре на нивата, докаго бащата угощава завърналия се блуден син Лук. 15:25-32. Виж също Неделя на Блудния син

9 Изобличаване на фарисеите. Разказ за богаташа и бедния Лазар Лук. 16:14-31

10 Притча за богатия юноша (момък) Мат. 19:16-26

11 Притча за богатия началник Лук. 18:18-27

- 9 Притча за богатия юноша (момък) Мат. 19:16-26
- 10 Притча за богатия началник Лук. 18:18-27
- 11 Някой, който пита Христа какво да стори, за да наследя вечен живот Марк. 10:17-27
- 12 Притча за будните слуги до втора и трета стража Лук. 12:35-48
- 13 Притча за двамата длъжници, опростени от господаря Лук. 7:41-43
- 14 Притча за двамата сина, пратени от бащата на лозето - единият не искал, а отишъл, другият обещал, но не отишъл Мат. 21:28-32
- 15 Притча за десетте (пет мъдри и пет неразумни) девизи със светилниците Мат. 25:1-13.
Виж също: Велики вторник.
- 16 Притча за добрия пастир Иоан. 10:1-21
- 17 Въпрос на законника за вечния живот и за ближния. Лук. 10:25-37
- 18 Притча за заблудената овца Мат. 18:12-14
- 19 Притча за изгубената овца Лук. 15:1-7
- 20 Притча за изгубената драхма

Лук. 15:8-10

- 11
- 11 Притча за имането, скрито в нива Мат. 13:44-46
- 12 Притча за растящото семе Марк. 4:26-29
- 13 Притча за лозето и лозарите злодеи Мат. 21:33-46; Марк. 12:1-12; Лук. 20:9-19
- 14 Притча за десетте мини Лук. 19:11-28
- 15 Притча за Митаря и фарисея Лук. 18:9-14. Виж също: Неделя на Митаря и Фарисей
- 16 Притча за мрежата, пълна с всякакви риби Мат. 13:47-53
- 17 Притча за неправедния пристойник (управител) Лук. 16:1-13
- 18 Притча за неправедния съдия и настойчивата вдовица Лук. 18:1-8
- 19 Притча за неразумния богатш, който събира имане за себе си, а не богатеє в Бога Лук. 12:16-23
- 20 Притча за орача, овчаря, въобще слугата, който върши каквото е длъжен да извърши Лук. 17:7-10
- 21 Притча за житото и плевелите (не ги оплелили, за да не изскубят житото) Мат. 13:24-30
- 22 Притча за поканените на сватба (притча за брачния пир на царския син) Мат. 22:1-14
- 23 Притча за безочливия, който посреднощ буди приятеля си и иска на заем три хляба (за приятеля в нужда) Лук. 11:5-13

- 32 Притча за поканените на сватба (притча за брачния пир на царския син) Мат. 22:1-14
- 33 Притча за безплодния, който посреднощ буди приятеля си и иска на заем три хляба (за приятеля в нужда) Лук. 11:5-13
- 34 Притча за поканените на голяма вечеря, които отхвърлиха поканата Лук. 14:16-24
- 35 Притча за царя, който отива на война Лук. 14:31-33
- 36 Притча за наетите на лозето работници (за работниците-лозари, които различно работили, а еднакво им платили) Мат. 20:1-16
- 37 Притча за свещта на светилник, а не под крина Лук. 11:33-36; Марк. 4:21-23
- 38 Притча за сеяча Мат. 13:1-9, 18-23; Марк. 4:2-20; Лук. 8:4-15.
Виж също: Притчата за сеяча
- 39 Притча за растящото семе - за семето, което само расте и дава плод докато сеячът си гледа работата Марк. 4:26-29
- 40 Притча за синаповото зърно и кваса Мат. 13:31-35; Марк. 4:30-34; Лук. 13:18-21
- 41 Притча за сиромас Лазар Лук. 16:19-31
- 42 Притча за слугата, орача или овчаря (как да гледаме на изпълнения си дълг) Лук. 17:7-

43 Притча за талантите на тримата слуги Мат. 25:14-30 (Гълкуване на Блажени Теофилакт)

44 Притча за съкровището в полето - за търговеца, който търси хубави бисери Мат. 13:44-46

45 Царят - господар разчиства сметките си със слугите си (Притча за немилосърдния заемодавец и за закона за прошката) Мат. 18:23-35. Виж също: Единадесета неделя след Петдесетница

Тези думи бяха изречени в планинската проповед и бяха отправени към всички, включително децата и младежите. Те бяха изречени събралото се множество, сред което имаше мъже и жени, подтиснати от огорчения и печал, натоварени с грижи и несполуки. Исус продължи: "И тъй, не се безпокойте, и не думайте: Какво ще ядем? Или какво? Какво ще пием? Или: Какво ще облечем? /защото всичко това търсят ъзгячниците/, понеже небесният ви Отец знае, че се нуждаете от всичко това". Тогава като простря ръце към обкръжилата Го тълпа, Той каза: "Но първо търсете Неговото царство и Неговата правда, и всичко това ще ви се прибави" (Мат. 6:28-33). Така Христос тълкуваше посланието, което сам бе вложил в полските кремове и треви. Думите Му бяха изпълнени с увереност и насочваха към укрепване на доверието в Бога.

Представената от Христос истина бе така широка, Неговото поучение - толкова пространно, че всяка частица от природата биваше използвана, за да представи образно истината. Следните, върху които погледът всекидневно почива, бяха свързани до една с някаква духовна истина, така че притчите на Учителя са дрехата на природата.

В първите дни на Своето проповедничество, Христос бе говорил на народа с толкова прости думи, че всички Негови слушатели можеха да схванат истините на дали спасителната мъдрост. Но в много сърца те не пуснаха корен и скоро бяха забравени. Затова "им говоря с притчи", каза Той, "защото гледат, а не виждат; чуят, а не слушат, нито разбират... Защото сърцето на тия люде е задебеляло и с ушите си тежко чуват, и очите си склопиха" (Мат. 13:13-15).

Исус желаше да събуди изследователския дух у хората. Той се стремеше да раздвижи равнодушния, лекомисления и да запечата истината в сърцата им. Притчовото поучение бе широко застъпено и предизвикваше почитта и вниманието не само на юдеите, но и на хора от други народи. Бе избран най-въздействащия метод. Ако слушателите Му бяха пожелали да добият познание за Божествените неща, щяха да разберат думите Му; защото при искрен интерес от тяхна страна Той винаги бе склонен да им ги обяснява.

Отново Христос трябваше да им представи истини, които те не бяха готови да приемат и дори да разберат. По тази причина ги поучаваше с притчи. Како свързваше учението Си с картини от живота, джлейския опит или природата, Исус приковаваше вниманието им и възбуждаше техните сърца. След това, когато се вглеждаха в онагледяващото учение Му, те си спомняха думите на Божествения Учител. За сърца, отворени за Светия Дух, все повече и повече се разкриваше значимостта на Спасителя. Тайните ставаха явни, а трудното за схващане - ясно и разбрано.

Исус търсеше път към всяко сърце. Како използваше различни нагледни примери, Той не само представяше истината в различните ъ етапи, но и се обръщаше към различните слушатели. Интересът им бе възбуден от извлечените от ежедневните образи. Никой от онези, които слушаха Спасителя, не се чувстваше пренебрегнат или забравен. И най-нащожният, и най-грешният намираха в учението Му съчувствие и нежност, изречени лично за тях.

А Той имаше и друга причина, за да поучава в притчи. Сред многото хора, трупаци се край него, имаше свещеници и равини, кнежници и старейшини, иродияни и законници, светски, фанатични, честолюбиви мъже, които преди всичко жадуваха да намерят всякакво обвинение срещу Него. Техните пипони бяха по стъпките Му ден и нощ, за да се уловят за някоя изречена дума, да се предизвика съждането Му и да се накара да замлъкне завинаги Онзи, Който както изглежда удличаше целия свят след Себе Си. Спасителят разбираше характера на тези хора и по такъв начин представяше истината, че те не можеха да намерят никакъв повод да отнесат Неговия случай в Синедриона. В притчи Той ухорвяваше лицемерието, притворството и злите дела на заемащите висши длъжности, битуваше характера им така образно и върно, че ако ги беше избличавал директно, не бяха слушали думите Му и незабавно бяха сложили край на проповядването Му. Но изпнздвайки се от шпмоните, Той така разясняваше истината, че се разкриваха грешките и правдивите в сърцето си хора извличаха поука от притчите Му. Божествената мъдрост, безграничното милосърдие бяха достъпни чрез Божките съдания. Бог учеше хората чрез природата и провидението. "Понеже от създанието на това, което е невидимо у Него, срещ нещата Му сила и божественост, се вижда ясно и разбираемо чрез творенията"

властта им, защото те нямат тълкува, освен онези, които са запазени и увековечени в Църквата от времето на апостолите до днес и които са същността на Църквата. Църквата като цялост е миряните и Църквата като цялост е наследството, духовенството на Бога. И за да бъде всичко това, вътре в нея трябва да съществува разделение на функциите и на службите, които се допълват взаимно. Духовниците са ръкоположени да направят Църквата дар на Бога – израз и възвестяване на Неговата истина, милост и спасение на хората. Това е тяхната свещена функция и те могат да я изпълнят само при пълно послушание пред Бога. Миряните са ръкоположени, за да направят Църквата приемник на този дар, човешкото „амин“, отправено към Бог. Те също могат да изпълнят своите функции само при пълно послушание пред Бога. Ние, българските православни християни, вярваме в еднага, света, съборна и апостолска Църква.

Вярваме и изповядваме, че Господ Исус Христос е Глава на Църквата, която се оживотворява от Св. Дух. Членовете на Църквата се делят на пастири и пасоми. В българския църковен език се срещат още наименованията: къррици и миряни, свещенослужители и православно изпълнение. Изразите „Църква и народ“ и „църковно-народен събор“ не би следвало да се употребяват, тъй като народът е в Църквата и Църквата включва членовете от народа с по-горните названия. Достатъчно е да се казват само думите „Църква“ и „църковен събор“. Защото иначе може погрешно да се подразбере включването в Църквата на народ, който не е православен, а като такъв, той не е в Църквата и не може да бъде нейн член, поради което за такъв народ не би следвало да се употребяват изразите „Църква“ и „църковен събор“. т.е. кърриците или свещенослужителите, без пасомите, т.е. миряните или православно изпълнение, тъй не могат сами да бъдат Църква. Пасомите без духовенството (епископите, свещениците и дяконите) също не могат да бъдат Църква. Те са едно и Църквата включва всички тях като нейни членове. Тези извън Църквата нямат нищо общо с Църквата, докато по надлежния ред не станат нейни верни членове.

наводнения и т. н., при екскалация на международната обстановка и обществения живот: избухване на войни, вътрешни размирици и смутове, при посрещане и изпращане на високопоставени лица, църковни, културни и обществени дейци; при честване на юбилеи или празнуване паметта на заслужили църковно-общественици; при погребение на такива личности и изобщо на лица, които поради своите големи заслуги към Църквата и обществото са пример за подражание и вдъхновение; при по-гържествени случаи на кръщение, венчание, когато се събират в храма повече хора; при посещаване на чудотворни икони и т. н.

Според характера на предмета, случая и нуждата църковната реч се развива по структурата на словото или на поучението. Това означава, че е по-обширна, по-задълбочена, по-пълна като словото, или по-кратка, по-обща, по-бегла като поучението.

При единия и при другия случай тя еднакво притежава висотата на ораторската сила, на енергичността, на динамично-патетичната линия, на голямото въодушевление или затрогване, на силното чувство. И при единия и при другия случай поучителният елемент, изразяван във форма на кратки пастирски наставления, липсва. На негово място стои здравата аргументация на поставената теза. Във висша степен се разгръщат ораторските прийоми и похватите на риториката.

При църковната реч, както и при всяка добра ораторска реч, особено силно ударение се поставя на задачата да бъдат развълнувани до висша степен, слушателите, да бъдат затрогнати и увлечени по нещо предстоящо, което трябва да бъде на всяка цена изпълнено за благо на Църквата и народа.

9. Видове проповед според църковното време и различните обстоятелства в живота.

9.1. Неделна проповед

Според църковното време и различните обстоятелства в живота се различават следните видове проповед: неделна, празнична (при господски, богородични и други празници), проповед в постни дни, проповед в дни за помен на умрелите, проповед на храмов празник, проповед при кръщение, изповед, причастие, венчание, елеосвещение, ръкоположение, погребение и при различни други извънредни обстоятелства и случаи.

Проповедите, които се подготвят за произнасяне в неделни дни през годината, имат обикновено в основата си съответните библейски зачала, които Църквата от древност е определила да се четат през следните неделни дни: неделя пред Рождество Христово, неделя след Рождество Христово, неделя пред Просвещение, неделя след Просвещение, неделя на митаря и фарисея, на блудния син, на месопустна, сиропустна, православна, 2-ра на великия пост, трета кръстопоклонна, четвърта и пета на великия пост, неделя Ваия, неделя Томина, на миронойците, на разслабления, на самарянката, на слепия, на Св. Отци, на всички светии, 2-ра подир Петдесетница — на всички български светии, трета, четвърта и пета неделя подир Петдесетница, неделя на Св. Отци, шеста до 17 неделя подир Петдесетница, неделя-начало на Индикта, недели пред и подир Въздвижение, първа до десета неделя подир Въздвижение, неделя 11-та — на Св. Праотци, 12-та — на десетте прока-женчг, 13-та подир Въздвижение, 14-та — на иерихюнския слепец и 15-та — на Закхея. Определени са библейски (апостолски и: евангелски) зачала за всичко 56 недели, във от неделите на големите господски празници Възкресение Христово и Петдесетница.

Евангелските и апостолските зачала представляват или свещени разкази с правоучителен елемент, или пресъздават учението на Спасителя или на апостолите. В зависимост от това се практикуват различни начини при построяването (структуриране) на неделните проповеди. Последните се предават във всички форми с изключение на речта.

Неделното слово е разнообразно. Когато се използва разказ от Евангелието или от Деяния апостолски, се прилагат обикновено три начина.

При първия начин разказът (литургийното свето евангелие или апостолското четиво) се поставя във встъпителната част. Там то се преразказва, перифразира, за да се припомни на слушателите. В предложението въз основа на съдържанието на текста, преразказан във встъплението, по синтетичен път се извлича и посочва съответната тема, а в изложението тя се развива и изяснява от всички страни пълно, аргументирано и задълбочено. В приложението се преценява действителността в светлината на разгледаната

истина и се правят практически изводи във форма на конкретна задача, която трябва да се изпълни.

При втория начин разказът (литургийното свето евангелие или апостолското четиво) се поставя като тема за психологическо-историческа и догматическа разработка в изложението. Така детайлено, с необходимата задълбоченост, разказът заема мястото на изложението. Разработката му става с оглед на неговата основна идея, по хода на картините, на главните мисли в него. На практика в изложението литургийното свето евангелие се тълкува и разяснява подробно, цялостно и последователно. В такъв случай уводът представлява най-често разсъждение от общ характер във връзка с една от главните мисли, или нагледно разкритие на едно от понятията, вложени в темата.

Предстои например да се изнесе слово за нед. 7 подир Въздвижение, в изложението на което се разработва художествено разказът за изцеряването на кръвоточивата жена и възкресяването на Иаировата дъщеря (Лук. 8, 41—56). Извлечената от основната идея тема е „Силата на вярата“. В тая тема има две понятия. Едното е „сила“, а другото „вяра“. В увода логически най-правилно е проповедникът да говори за силите в живота въобще, за да дойде в края на тая част до особената сила в живота - силата на вярата. В увода той може да говори също за силата на вярата изобщо, за нейното значение и необходимост в живота, за да премине след това естествено към религиозната вяра, която върши чудеса. И като пример да посочи евангелското събитие. След разработката на разказа се правят вдълбочения в две главни мисли: 1) Христос като лекар на телата и 2) Христос като възкресител на мъртви. В приложението се извличат поуките: 1) Вярата ни е нужна, защото тя лекува живота. 2) Вярата ни е нужна, защото тя възкресява живота и обещава блажена вечност за всички.

Ако същият разказ се използва в проповед по първия начин, т. е. ако трябва да се постави във встъплението, необходимо е той да се съкрати, като се използва само първата или само втората му половина. Първата половина завършва с думите на Спасителя: „Дерзай, дъще, твоята вяра те спаси; иди си е мир“. От тоя текст може да се извлече и темата „Спасителна вяра“, която се развива в изложението.

При третия начин разказът се използва в изложението само като пример или илюстрация при разработката на определен предмет. Например, проповедникът си е поставил задача да развие една от темите: „Спасителна вяра“ или „Силата на вярата“. Във встъплението той може да говори в общи линии за спасението, за силите в живота, или за вярата изобщо. В изложението разработва темата всестранно и като илюстрация сочи случая с излекуването на кръвоточивата или с възкресяването на Иаировата дъщеря.

От казаното е ясно, че при втория начин евангелският или апостолският разказ цялостно или в общи линии заема централно място в проповедта. При първия начин той е само изходен пункт, а при третия само илюстративен материал.

Когато евангелското или апостолското четиво предоставя дидактически материал, избира се най-подходящият текст, извлича се от него темата, която се развива в изложението. Тук във встъплението може да се изходи и от обстоятелствата, при които е изказано учението, от психологичните подбуди за него; също от някой момент от реалния живот, и т. н. В изложението трябва да фигурират аргументи и примери от Священото писание, от житийната и светоотеческа литература, както и от обикновения живот.

Има случаи, когато е възможно да се вземе като изходен пункт едното библейско зачало, а като материал за изложението на проповедта да се използва и другото. Това е тъй нареченият комбинативен начин на постройка на неделното слово. Взема се например текст от апостолското четиво, развива се и се разяснява с пример, даден в евангелското четиво. Или пък се развива идея от евангелското четиво, като се използват за целта и цитати или места от апостолското. За да може да приложи тоя начин, от проповедника се изисква добре да проучи и двете четива. Ако открие между тях идейна връзка, той трябва да асимилира в съзнанието си двата материала тъй, че да може наистина да излезе от тях нещо органически и логически цялостно.

Същите начини се прилагат и при построяването на неделното поучение. Тук всички мисли се предават по-сбито, по-леко, по-общо, - не толкова тържествено, колкото в поучително-назидателен тон.

Аналитичната беседа в неделен ден има пред вид предимно дидактически (поучителен) материал, а синтетичната - еднакво и священо-исторически и дидактически. Священо - историческият материал при синтетичната беседа се поставя в началото като изходен пункт; в изложението се извличат основните

мисли и по хода на централната идея се осъществява тяхното развитие, както и задълбочаването в тях. Ако се използва например същият разказ за кръвоточивата и Иаиrowата дъщеря при синтетична беседа, ходът на изложението преминава през два етапа: 1) мисли за Христа като лекар на телата и 2) мисли за Христа като „възкресение и живот“.

Обикновената неделна беседа има в изложението си или художествено преразказване на евангелското или апостолското събитие, или разясняване на отделен текст от учението на Спасителя или от проповедите и посланията на апостолите. На разказа се прави необходимия психологически и житейско-практически анализ със задълбочаване в главните мисли и факти и с извличане от тях на съответна поука. Тълкуването пък на дидактичния материал, вложен в текста, става първо с оглед на цялото евангелско или апостолско зачало, и второ с оглед съдържанието и духа на цялото Писание. От последното, както и от други области, според необходимостта и логическия ход на мислите, се извличат необходимите доказателства и примери.

В някои от неделите през годината се извършват специални чествания. Такива са например неделите: Православна, Кръстопоклонна, неделя на Светите Отци, неделя на всички светии, неделя на родните светии, неделя на Светите Праотци. Добрите проповедници обикновено се съобразяват с тоя факт и построяват проповедите си във връзка с тези чествания. На Православна неделя се изхожда от евангелския разказ за призоваването на Филип и Натанаил и се имат предвид словата на Филип към Натанаил: „Дойди и виж“ (Йоан. 1, 43-51), за да се построи проповед за същността, жизнената сила, духовната красота и значението на Православието. Може да се изходи и от апостолското четиво (Евр. 11:24-26; 32-40; 12:1-2), в което се разказва за старозаветните мъченици-героини вярата, и да се продължи естествено с новозаветните герои на Православието, които дадоха всичките си сили, дори живота си за пълното възтържествуване на православната вяра над езичеството, както и над всички ереси и разколи. От казаното се правят практически изводи за нуждата да се пази Православието и да се живее според него.

Подобно свързване става и при другите случаи, ако характерът на честването от една страна и съответно определените библейски зачала от друга имат помежду си действителна идейна връзка. Ако за проповедника е трудно да установи такава връзка, той избира според духовните нужди на слушателите си, или според омилетичния план, който си е съставил, тема или само от честването, или само от библейското зачало. На неделя Кръстопоклонна например той може да изходи от особеното настроение на богомолците пред вида на светия Кръст и да говори за кръста като духовна сила, която укрепва вяраците в подвига на поста и изобщо в тяхната борба против греха. При другите случаи би могло да се постави в основата на проповедта едно от библейските зачала, като за изясняване и илюстриране на някои от главните мисли или на основната идея се използват моменти от живота на отците, праотците или изобщо светиите, които се честват. А може и обратно, да се говори за отците, праотците, изобщо за Божиите угодници, или специално за родните светии, според самото честване, като по логическия ход на мислите се вмъкват и цитати от литургийните библейски зачала. Така се придава на изложението по-голяма духовна тежест, сила и аргументираност.

Когато в неделен ден се случи голям църковен празник, той повлиява на богослужението с цялото си съдържание и идеи и със своите собствени библейски зачала, които се прочитат като апостолско четиво и литургийно свето евангелие. В такъв случай неделната проповед се измества от съответната празнична проповед.

Такова изместване на редовната неделна проповед, свързана със съответните библейски зачала и със специални чествания, става и тогава, когато в плана на проповедника е предвиден цялостен цикъл от систематично подредени проповеди: екзегетически, догматически, апологетически или някои други.

9.2. Празнична проповед при Господски празници. Проповед за Рождество Христово.

Проповедта, която се произнася на господски празници, като Рождество Христово, Богоявление, Възкресение Христово, Възнесение Господне, Петисетница, Преображение Господне и пр., е най-тържествената от всички и проповеди. Тя изцяло съответства на особения тържествен характер на празничното богослужение. За това да се произнасят на такива дни, при стичане на множество хора в храма, поучения или беседи е неестествено. Единствената най-подходяща за характера на празниците форма на проповед е словото. При масово събиране на богомолци то може и трябва да се произнесе и на село, като му се придаде необходимата за целта стилна и езикова простота и като същевременно се запазят характерните за словото черти - патетичност, динамичност, енергичност, тържественост.

В основата на този вид проповед лежи не винаги конкретното библиейско зачатие (откъс), защото последното не винаги изчерпва широкото и дълбоко съдържание на празника. Най-често като предмет на тази проповед служи цялостното съдържание на празника, или неговата основна идея. Евангелското и апостолското четиво, ако не са взети като основа на проповедта, служат като спомагателни материали в цялостното изграждане на последната с оглед съдържанието или основната идея на празника.

Когато предстои да се съставя проповед на господски празник, пастирът-проповедник първо си изяснява добре въпросите: какво е съдържанието и какъв е възпитателният смисъл на празника.

Съдържанието на всеки господски празник съдържа в себе си два съществени елемента: исторически и догматически. Есенциално те се съдържат в самото празнично богослужение, в неговите песнопения, тропар, кондак, икос, стихире. Подробно са изложени в Свещеното писание, в църковното учение, а отчасти и в църковната история. В богослужебните песнопения са разкрити с удивителна художествена изразителност, с богоозареност, психологическа и педагогическа вгълбеност както духът, така и образователно-възпитателната цел на голямото празнично тържество. От проповедника се изисква да проучи всичко това добре, за да подготви проповед, която да се възприеме като реална, жива, органически неделима част от празничното богослужение. Историята и догматът се предават като моменти, разграничени един от друг, или като взаимно вплетени в едно живо, органически и логически свързано цяло.

Догматът (вероучителната истина) е показан в историята. Затова естествено е, при разкриване на съответното събитие, което се чества, да се изтъкне живо и ясно неговата централна идея - догматът. След това от догмата, както и от особените обстоятелства, с които се характеризира събитието, се извлича нравствената истина, правят се изводи за практическия живот.

Проповедта на господски празници трябва да бъде достатъчно идейно достатъчно аргументирана. За да бъде такава, необходимо е да се застъпи здраво доказателственият елемент. Във всеки ден на годината, особено на голям господски празник е необходимо, душите на богомолците да бъдат силно разчувствани и богато обдарени с ценна духовна храна, всестранно убедени в божествената стойност и спасителност на празника, дълбоко въодушевени и насочени към на автентичното православно благочестие.

Ако например предстои да се изготви проповед за Рождество Христово, необходимо е, предварително да се изяснят основните въпроси: 1) какво е съдържанието на празника; 2) защо се празнува той; 3) каква поука в духовно-нравствен аспект може да се извлече от него.

На този празник тържествено се възпоменава рождеството на Христос, появата на Божия Син в образ на младенец. Чества се раждането на Спасителя на света. По-нататък се изяснява вторият въпрос, който съдържа възпитателният смисъл на празника. Последният се празнува с цел: 1) да се затвърди живата връзка на християните с небето, от където е дошъл Спасителят; 2) да се почувства дълбоко реалният смисъл на явяването на Божия Син в света и 3) като резултат от това да се предизвика у всички благодарност към Бога, свързана е конкретни дела на благочестие. По този логически ход на разсъждение се изяснява и третият въпрос, който е всъщност продължение на втория: каква практическа поука може да се извлече от празника. С явяването си на света Божият Син е показал на дело следните добродетели: 1) любов към изстрадалото човечество; 2) смирение, проявено в раждане в ясли и в бедна обстановка. Оттук се извлича поука в две направления: 1) нужна е любов между всички; 2) нужно е смирение. Без любов и смирение не е възможно да действа благата воля между хората, не е възможен мирът, който Христос донесъл с идването Си на света.

Когато си изяснят тези моменти и се приведат съответните подходящи аргументи в тяхна подкрепа, пастирът-проповедник би могъл да изгради една смислена, възпитателно действена, силно затрогваща сърцата и воите коледна проповед.

По същия път той трябва да постъпва с проповедите си и на другите господски празници, като винаги поддържа в съзнанието си жив ръководния принцип: да се предпазва от отвлечено богословстване, което може да бъде непонятно за слушателите; да проповядва така, че всичко да бъде и мъдро, и просто, и вдъхновено.

9.3. Проповед при изповед

В Православната Църква, особено през постните дни, преди приемане на светото Причастие се извършва тайнството изповед. Затова в специални проповеди през постните дни им се изясняват въпросите за същността, богоустановеността, смисъла и значението на тайнството изповед. А пред самата изповед в силно затрогващ тон им се разкрива уродливостта на греха, представят им се